

Тема: ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МЕДІАТОРІВ У ЗВО УКРАЇНИ

План

Вступ

1. Категорія «парадигма» за Т. Куном, поняття «освітня парадигма» за І. Зязюном.
2. Міжнародні вимоги та законодавча база України з підготовки медіаторів у ЗВО.
3. Сутність медіації та підготовка медіатора.
4. Конфліктна та конфліктологічна компетентність.

Висновки

Ключові поняття теми: *парадигма, освітня парадигма, ключові компетентності, професійні компетентності, професійна конфліктологічна компетентність медіатор, вітчизняна законодавча база медіації, підготовка медіатора, конфліктологічна компетентність, конфліктна компетентність.*

Рекомендована література:

1. Всесвітній економічний форум: майбутнє професій і 10 топ-навичок для 2025 року. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/4427-vseshvitiy-ekonomichnyi-forum-maibutnie-profesii-i-10-top-navychok-dlia-2025-roku>
2. Гірник А. М. Конфліктологічна компетентність як складова професійної компетентності сучасного фахівця. 3б. матер. III Міжнар. наук. конф. «Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої освіти». Харків : ХНТУСГ ім. П. Василенка, 2011. С. 19-22.
3. Гірник А. М. Психолого-педагогічний зміст термінів «конфліктна компетентність» та «конфліктологічна компетентність» / А. М. Гірник, М. О. Голубєва, І. В. Жарук // Матеріали III Міжнародної наукової конференції «Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації» 13 травня 2022. Хмельницький, Україна. С. 449-454. <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/110>
4. Дзюба Т. Конфліктологічна компетентність директора школи // *Шлях освіти* № 1. 2004. С. 29-34.
5. Закон України «Про вищу освіту» 2014 р. / Урядовий кур'єр. №86. Травень 2014.
6. Закон України «Про медіацію». 15.12.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
7. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

8. Зязюн І. Філософія освіти : парадигми і технології // *Педагогічні новації столичної освіти: теорія і практика* : науково-методичний посібник. Київ 2001. 338 с.
9. Жарук І. В. Професійна підготовка у вітчизняних ЗВО медіаторів – вимога часу / І. В. Жарук // Наук-практ. конф. «Особистість в просторі проблем ХХІ століття». Національний університет «Києво-Могилянська академія», кафедра психології та педагогіки. Київ : ПП «ДіректЛайн», 2022. С. 69-73.
http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23051/Zharuk_Profesiina_pidhotovka_u_vitchyznianskykh_ZVO_mediatoriv
10. Кремень В. Г. Енциклопедія освіти. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1044.
11. Климентьева О. С. Конфліктологічна компетентність як складова професіоналізму майбутніх правоохоронців // *Педагогіка та психологія: зб. наук. праць. Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди*, 2015. № 51. С. 269-276.
12. Міністерство освіти та науки України. (2018). Наказ № 776 від 16 липня 2018 р. «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти». <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>
13. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року» від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>
14. Ягупов В. В., Свистун В. І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти // Наукові записки НаУКМА : *Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. Київ : КМ Академія. 2007. Т. 71. С. 3-8.
15. Hutmacher W. Key Competencies for Europe: Report of the Symposium (Berne, Switzerland, March 27-30, 1996). A Secondary Education for Europe Project. Strasbourg: Council for Cultural Cooperation. 1997.
16. Kuhn Tomas S. The structure of Scientific Revolutions / Т. Kuhn. Chicago-London : The University of Chicago Press. 1996. 212 р.

Вступ. Наразі необхідно вивчати та враховувати складні процеси глобалізація, кардинальних соціально-економічних змін останніх років, вплив пандемії «Covid-19», карколомне повномасштабне вторгнення рф в Україну. Усе все – об’єктивні, у тому числі, негативні чинники впливу на розвиток освіти в Україні. Прагнення нашої Вітчизни достойно ввійти в міжнародний освітній простір потребують кардинальної зміни освітньої парадигми.

1. Категорія «парадигма» за Т. Куном, поняття «освітня парадигма» за І. Зязюном. Слід звернути увагу, що певний історичний період розвитку людства неповторно відбивається у філософській картині світу. Із цього найвищого теоретичного рівня картина світу трансформується

у конкретні наукові теорії та парадигми. *Хочемо пояснити*, починаючи від всесвітньовідомої книги **Томаса Куна** «Структура наукових революцій» (1975 р.), зміст категорії «**парадигма**» поступово увійшов до наукового обігу як інструмент пояснення багатьох складних феноменів. Т. Кун підкреслював: «Учені, в основі наукової діяльності яких однакові парадигми, спираються на ті самі правила і стандарти наукової практики» (*переклад з англійської тут та далі – І. Ж.*) [16, с. 22]. Академік Національної академії педагогічних наук України **Іван Зязюн**, писав, що **парадигма освіти** – це категорія філософії освіти, у якій закладено вимоги до компетентностей тих, хто вчить та тих, хто вчиться, у відповідності до обсягу очікувань, до рівня розвитку самого суспільства [8, с. 22].

2. Міжнародні вимоги та законодавча база України з підготовки медіаторів ЗВО. *Хочемо нагадати*, що ще у 2015 р. у звіті про майбутнє професій на Давоському економічному форумі було визначено **10-ТОП навичок**, які слід сформувати у випускників/випускниць ЗВО. Це:

- 1) вирішення складних проблем (Complex Problem Solving);
- 2) взаємодія з людьми (Coordinating with Others); 3) управління персоналом (People Management);
- 4) критичне мислення (Critical Thinking);
- 5) **перемовини (Negotiation)** (*виділено авторами*);
- 6) контроль якості (Quality Control); клієнтоорієнтованість, клієнтоцентрованість (Service Orientation);
- 8) винесення суджень та прийняття рішень (Judgment and Decision Making);
- 9) активне слухання (Active Listening);
- 10) креативність (Creativity) [1]. Як бачимо, під №5 – одна з найважливіших навичок – перемовини.

Про зміну якості освіти на краще йдеться в низці законодавчих актів України [5; 6; 7; 12].

3. Сутність медіації та підготовка вітчизняних медіатора. В Україні було прийнято Закон України «Про медіацію». *Стаття 3* наголошує: «Дія цього Закону поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у справах про адміністративні правопорушення та у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим) [6]. У *статті 1* цього ж Закону зазначається: «медіатор – спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію». У *статті 9*: «Медіатором може бути фізична особа, яка пройшла базову підготовку медіатора в Україні або за кордоном». У *статті 10* йдеться про підготовку медіаторів: «1. Базова підготовка

медіаторів здійснюється за програмою обсягом (тривалістю) не менше 90 годин навчання, у тому числі не менше 45 годин практичного навчання. Програма базової підготовки медіатора включає теоретичну підготовку і відпрацювання практичних навичок. 2. Підготовку медіаторів здійснюють суб'єкти освітньої діяльності» [2], [9].

4. **Конфліктологічна та конфліктна компетентність.** У сучасному суспільстві існують дві протилежні, однак взаємопов'язані тенденції. Із одного боку, громадяни об'єднуються в різноманітні групи в соціальних мережах, і, в такий спосіб, швидше поширюється інформація. Із іншого боку, легко створюються умови для передачі неправдивої інформації особливо під час інформаційних війн.

Уміннями зняття психологічної напруги, розбалансованості гармонійних стосунків у колективі, вмінню використовувати прийоми медіації в умовах конфлікту повинні бути озброєні випускники/випускниці сучасних ЗВО. Зрозуміло, що «конфліктологічну компетентність необхідно формувати в процесі підготовки спеціаліста, який у подальшому продовжує її набувати разом із досвідом роботи» [2, с. 19].

У Законі України «Про вищу освіту» зазначається, що якість вищої освіти забезпечується набуттям майбутніми фахівцями різних видів компетентності як динамічної комбінації знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей [5]. У цьому ж документі підкреслюється, що компетентність визначає здатність особи успішно здійснювати професійну, подальшу навчальну діяльність, є результатом освіти на певному ступені вищої освіти [7].

Про ґрунтовний та дуже цікавий підхід до розвитку загальних та ключових компетентностей говориться у «Концепції розвитку педагогічної освіти» (далі – *Концепція*): «Майбутнє характеризується зростанням невизначеності. Багато традиційних професій можуть зникнути..., натомість з'являтимуться інші,... Саме тому в змісті...вищої освіти все більше уваги приділяється формуванню та розвитку (загальних, ключових тощо) компетентностей...» [11, с. 2]. І далі, «заслуховують підтримки зусилля, спрямовані на підготовку педагогічних працівників за новими перспективними професіями...» [11, с. 2]. Однак, чомусь не йдеться про підготовку медіатора, Хоча в пункті 2.2. цієї Концепції записано: «Завдання третього...рівня вищої педагогічної освіти є підготовка педагогів-дослідників..., які здатні розв'язувати комплексні проблеми...» [11, с. 9]. На наш думку, комплексні проблеми завжди містять об'єктивні суперечності, які є рушійною силою будь-якого розвитку, крім того, суперечності можуть трансформувати в конфлікти.

Наукові дослідження низки вітчизняних учених присвячено теоретичним та методичним засадам формування професійної компетентності

та професійної конфліктологічної компетентності (Н. Бібік, В. Галаган, А. Гірник, Т. Дудкевич, А. Ішмуратов, Н. Кошечко, Н. Пов'якель, О. Пометун, В. Свистун, І. Тітаренко, С. Філь, В. Ягупов).

Радою Європи визначено п'ять ключових компетенцій/компетентностей (із англійської - key competencies), комплексне впровадження яких в освітній процес повинно забезпечити готовність випускників різних навчальних закладів до швидкої адаптації та ефективної самореалізації в умовах ринку праці сучасного суспільства. Наводимо лаконічно **перелік ключових компетенцій/компетентностей**: 1) політичні та соціальні; 2) такі, які пов'язані з життям у багатокультурному суспільстві; 3) ті, котрі стосуються володіння усною й письмовою комунікацією; 4) такі, що пов'язані з опанування інформаційних технологій, здатністю критично оцінювати інформацію; 5) такі, які пов'язані зі здатністю неперервного навчання упродовж життя в професійному та соціальному контекстах [15, с. 11].

Деякі дослідники (Н. Бібік, М. Головань, Н. Нагорна) пояснюють розбіжності щодо визначення понять «компетенція» та «компетентність» як результат неточного перекладу термінів. Англійський термін *competence* налічує два українських еквіваленти – компетентність і компетенція.

Провідні дослідники **В. Ягупов, В. Свистун під структурою професійної компетентності фахівця** мають на увазі такі елементи: 1) загальнолюдську компетентність; 2) загальнонаукову; 3) загальнопрофесійну; 4) фахову; 5) функціональну; 6) особистісну [14].

У «Енциклопедії освіти» поняття «компетентність у навчанні» визначено як інтегрований результат, що передбачає зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь, навичок до формування, розвитку в тих, хто вчиться здатності практично успішно діяти [10, с. 408]. **Компетенції** – це відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки, необхідна для якісної продуктивної діяльності того, хто вчиться в певній сфері, тобто соціально закріплений результат. **Компетентність** є результатом набуття компетенцій, яка на відміну від них включає особистісну характеристику й ставлення до предмета діяльності [10, с. 409].

Низка українських науковців (В. Калінін, О. Кучай) вважають помилковим отождошення понять «компетентність» та «компетенція». Інші (М. Головань, І. Чемерис) акцентують увагу на тому, що компетенція не може бути елементом компетентності, оскільки обидва ці поняття мають власну структуру. Крім того, *компетенція завжди пов'язана зі змістом сфери діяльності, а компетентність завжди стосується особистості*.

При аналізі психолого-педагогічної літератури знаходимо два поняття «конфліктологічна компетентність» (А. Гірник, Т. Дзюба, О. Климентьєва, І. Козич, Л. Котлова, Н. Кошечко, Л. Мухіна, І. Тітаренко, С. Філь та інші) та

«конфліктна компетентність» (М. Войтович, О. Воронцова, Ю. Данєчкіна, Л. Нікіфоров та інші), які деколи ототожнюються, інколи диференціюються. Ці два поняття походять із двох слів: «конфліктологія» та «конфлікт». Іноді при розумінні конфлікту наголошують то на аспекті виникнення суперечностей, на зіткненні інтересів, то на аспекті способу усунення суперечностей.

У сучасних психолого-педагогічних джерелах існують різні визначення поняття *«конфліктологічна компетентність»*. Це і *психологічна особливість особистості, й інтегроване психологічне утворення, і підсистема психологічних новоутворень* та т. і.

Т. Дзюба підкреслює, що конфліктологічна компетентність – це вміння ефективно використовувати технології запобігання конфлікту та його подолання [4, с. 29]. Такої ж думки притримується й А. Гірник [3]. На думку О. Климентьєвої, конфліктологічна компетентність є інтегрованим особистісним утворенням, яке відображає теоретичну підготовку та практичну готовність майбутнього фахівця до попередження, ефективного вирішення конфліктів [10, с. 275].

Деякі дослідники (І. Козич, Л. Котлова, І. Тітаренко) вважають що конфліктологічна компетентність посідає важливе місце в структурі професійної компетентності. На їхню думку, конфліктологічна компетентність є однією із необхідних складових професійної компетентності, поняття «конфліктологічна компетентність» є різновидом як професійної компетентності так і соціальної компетентності. Окрім того, конфліктологічна компетентність виступає складовою професійної компетентності, оскільки її сформованість сприяє підвищенню якості та забезпеченню високої результативності професійної діяльності фахівця.

Про термін *«конфліктна компетентність»* можна сказати таке. Якщо розглядати феномен конфлікту як специфічно організовану діяльність, в якій суперечність іманентно присутня та утримується у процесі його вирішення, то тоді, *можна вважати, що конфліктна компетентність є складовою комунікативної компетентності*. У такому ракурсі, конфліктна компетентність виступає однією з найважливіших характеристик особистості. Конфліктна компетентність – це вміння і готовність використовувати конфлікт як засіб досягнення власних цілей. Це може бути провокування особистісного конфлікту з метою послаблення позицій іншої сторони у діловому конфлікті, вміння максимально використовувати свої сильні сторони та ресурси, водночас скористатися з помилок і слабких сторін іншої сторони для перемоги у конфлікті. *Конфліктна компетентність* виявляється не тільки у ефективній безпосередній боротьбі з опонентом, але *включає комплекс діагностичних, прогностичних, рефлексивних умінь*. Такі уміння виявляються, наприклад, у виборі найсприятливішого часу та місця початку конфлікту, у системному накопиченні доказової бази своєї правоти для

подальшого використання у судовому розгляді, в усвідомленні та ліквідації своїх «слабких місць», що проявилися в процесі конфлікту, тощо. Таким чином, на нашу думку, *конфліктна компетентність може використовуватися як для перемоги в конфлікті так і для перемоги над конфліктом* (розв'язанні, залагоджені конфлікту), на відміну від *конфліктологічної компетентності, яка є переважно технологією запобігання конфлікту та його подолання* [3].

Висновки. Із поширенням нових інформаційно – цифрових технологій виникли кардинально інші вимоги до компетентності працівників. Конкуренція на ринкові праці вимагає від випускників/випускниць ЗВО не лише високий кваліфікаційний рівень, але й достатній рівень розвитку загальної, особливо психолого – педагогічної, культури. До останньої ми відносимо й професійну підготовку у ЗВО майбутніх фахівців із медіації у відповідності до принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності, неупередженості, як того вимагає чинний Закон України «Про медіацію».

При виникненні будь-якого конфлікту існує два рівні вирішення цього феномену: перший передбачає розпізнавання ознак конфлікту, утримання втілену в ньому суперечність, володіння засобами регулювання для вирішення конфлікту; другий рівень – проектування необхідних результатів конфлікту, конструювання їх в певній ситуації взаємодії, володіння методами організації продуктивної поведінки сторін взаємодії в конфлікті.

Зміст терміну «компетенція», як правило, розуміють як здатність фахівця відповідати певним професійним вимогам. Зміст терміна «компетентність» в основному відповідає діяльність особистості, інтегровану властивість, що відображає поведінку людини в широкому спектрі життєвих і професійних ситуацій.

Конфліктологічна компетентність передбачає звернення до науково-теоретичної бази, формування та розвиток конфліктологічних умінь і навичок, до набуття практичного досвіду вирішення конфліктів із метою зменшення деструктивного впливу та переведення їх у конструктивне русло. Конфліктологічна компетентність є інтегрованим психологічним новоутворенням, яке відображає теоретичну підготовку та практичну готовність особистості до попередження та ефективного вирішення конфліктів. Конфліктна компетентність – це вміння і готовність використовувати конфлікт як засіб досягнення власних цілей.

Контрольні запитання

1. У чому суть наукової парадигми за Т. Куном?
2. У чому відмінність вітчизняної трактовки змісту термінів «компетентність» та «компетенція»?
3. Які елементи входять в структуру професійної компетентності фахівця за

Василем Ягуповим та Валентиною Свистун?

4. Назвіть ключові компетенції/компетентності за визначенням Ради Європи.
5. Які є принципи діяльності медіатора за Законом України «Про медіацію»?
6. Як визначається термін «медіатор» у чинному вітчизняному законодавстві?
7. Хто може проводити діяльність як медіатор в Україні?
8. Скільки академічних годин за Законом України «Про медіацію» потребує базова (теоретична + практична) підготовка медіаторів?
9. Які інституції в Україні мають право здійснювати підготовку медіаторів?

Теми для дискусії

1. Як на Вашу думку, чи є сучасним підхід Т. Куна до діяльності наукової спільноти?
2. Чи змінюється парадигма освіти з плином часу?
3. Як би Ви зараз побудували рейтинг із 10-ТОП навичок, які слід формувати у випусників/випусниць ЗВО?
4. Як Ви думаєте, чи всі ключові компетенції/компетентності визначено Радою Європи?
5. Чим принципово відрізняються конфліктологічна та конфліктна компетентності?

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати матеріал за статтею Наталії Кошечко «Тьюторство у контексті профілактики педагогічних конфліктів вищої школи». Зробити висновки (усно) про значення виховної функції викладання <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/33565> :
2. Знайти у статті Н. Кошечко «Профілактика синдрому «емоційного професійного вигорання» викладача ВНЗ» // *Педагогіка*. 1(3). 2016. С. 21-27. поради про подолання цього синдрому та намагатися використовувати їх у власні практики.
3. Прочитати статтю Н. Кошечко «Специфіка педагогічних конфліктів у вітчизняній вищій школі» // *Педагогіка*. 2017. 2(6). С. 39-45. З'ясувати,
 - чому не працює стара парадигма вирішення конфліктів у вищій школі;
 - які є види педагогічних конфліктів у ЗВО;
 - які шляхи перетворення стосунків викладач-студент в площину особистісно-партнерських;
 - чому іноді відбувається ігнорування педагогічних конфліктів у вищій школі;
 - які існують рекомендації для профілактики конфліктів у ЗВО.
4. Із змісту статті Н. Кошечко «Інноваційні освітні технології навчання та викладання у вищій школі» // *Педагогіка*. 1(1). 2015. С. 35-38. визначити, які існують різновиди інноваційних освітніх технологій за критеріями їхнього змісту та способу передачі інформації

5. З'ясуйте, яка діяльність найблища до процесу медіації у сучасному вітчизняному ЗВО:

- коучинг
- менторинг
- модерація
- фасилітація.

Використовуйте зміст статті Н. Кошечко «Інноваційні технології навчання студентів з педагогічної конфліктології» // Педагогіка. 1(7). 2018. С. 31-36.

Professional training of mediators at the Higher Education Institution of Ukraine

Abstract. The section provides provisions on the importance of T. Kuhn's paradigm for science, on the educational paradigm. Definitions of key competencies, professional competence, professional conflict competence are given. The issue of the importance of the training of mediators of higher education institutions in Ukraine was revealed.

Keywords: *paradigm, educational paradigm, key competencies, professional competence, mediator, legal basis of mediation, mediator training, professional conflict competence.*